PLASTICA GUMELNIȚEANĂ DIN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A ROMÂNIEI

RADIAN ROMUS ANDREESCU

În ultimii ani au intrat în colecțiile M.N.I.R. o serie de statuete și vase antropomorfe și zoomorfe gumelnițene, provenite atât din periegheze, cât și din săpături arheologice.

Ele au fost descoperite în următoarele așezări neo-eneolitice:

Sultana. Așezarea se află situată la circa 800 m N-E de satul Sultana, com. Mănăstirea, jud. Călărași, pe marginea terasei înalte a râului Mostiștea¹.

Gărăgău. Așezare distrusă de lucrările agricole, aflată la 1,5 - 2 km S-V de satul Gărăgău com. Vârtoapele, jud. Teleorman.

Vlădiceasca. Așezare aflată pe insula Ghergălăul Mare, pe cursul Mostiștei, la SV de satul Vlădiceasca, com. Valea Argovei, jud. Călărași².

Vânătorii Mici. Așezare situată pe malul drept al Neajlovului între satele Vânătorii Mici și Corbeanca, com. Vânătorii Mici, jud. Giurgiu³.

O primă categorie a acestor statuete o constituie cele modelate din lut, remarcabile prin diversitatea lor tipologică. Astfel întâlnim statuete extrem de schematizate, dar și exemplare deosebite prin grija cu care meșterii gumelnițeni au încercat să redea cât mai plastic corpul omenesc. Există statuete fără decor, dar și unele cu un decor incizat deosebit de elaborat. De altfel, această diversitate de forme și decor este o caracteristică specifică plasticii gumelnițene.

Majoritatea statuetelor sunt de sex feminin, fapt atestat prin marcarea triunghiului sexual, a sânilor, sau prin accentuarea șoldurilor. O mare parte a lor este în stare fragmentară.

Sultana

1. Statuetă cu capul realist modelat, cu câte două perforații laterale. Nasul, bine reliefat, are reprezentate nările prin două împunsături. Ochii sunt marcați prin două incizii fine; gura, puțin deteriorată, printr-o creștătură. Statueta are un fel de coc, părul fiind reprezentat prin linii incizate. Sânii sunt marcați prin două mici

proeminente. Trunchiul este plat, mâinile întinse lateral. Triunghiul sexual, mic, este marcat prin creștere. Este evidențiată, prin arcuire, linia soldurilor.

Picioarele, relativ scurte, au labelle rupte. Pe spate, fesele sunt bine reliefate.

Pastă relativ bună, de culoare cenușie cu pete cărămizii - gălbui. Pl. I/1 l=11,3 cm. Inv. 169736.

2. Statuetă parțial deteriorată, cu capul prismatic, cu urechile rupte din vechime.

În partea stângă a capului se mai păstrează urmele a două perforații. Nasul, reliefat, este rupt; gura reprezentată printr-o creștătură. Bărbia este bine conturată. Sâni sunt redați prin două proeminente conice, rupte spre vârf.

Brațele sunt întinse lateral; partea inferioară, în formă de soclu, este ușor lătită la bază.

Statueta este diformă datorită cocoșei modelată pe spate. Pastă bună, de culoare cenușiu - gălbui, cu miez cenușiu închis, lustruită. Pl. III/5. l=9 cm. Inv. 169737.

3. Statuetă cu capul relativ prismatic, modelat sumar, indicându-se doar nasul prin ciupirea pastei crude. Brațele, rupte din vechime, par a se arcuri spre plept. Partea inferioară este în formă de soclu lătit la bază.

Pastă relativ bună, de culoare cenușiu - gălbui. Pl. III/4. l=5,8 cm. Inv. 169740.

4. Statuetă cu brațele întinse lateral, perforate spre vârf; capul este rupt din vechime. Sâni sunt reprezentați prin două mici proeminente (cel stâng este rupt).

Partea inferioară are forma unui soclu lătit la bază. Pe spate are modelată o cocoșă, din această cauză statueta este ușor aplecată în față.

Pastă bună de culoare cenușiu - gălbui, în spărtură cenușiu închis. Pe spate are urme de vopsea roșie. Pl. I/3. l=5,9 cm. Inv. 169739.

5. Trunchiul plat al unei statuete, posibil așezate, după arcuirea de la baza acestuia. Sâni sunt marcați prin pastile alungite.

Pastă cu impurități de culoare cărămiziu-gălbui cu urme de vopsea roșie. Pl. II/3. l=7,15 cm. Inv. 196738.

6. Statuetă cu cap romboidal, rupt în partea dreaptă. În partea stângă are trei împunsături, atât pe față cât și pe spate, reprezentând obișnuitele perforații laterale (aici nu sunt străpunse). Nasul este redat printr-o creastă mediană: gura printr-o creștătură, subliniată de trei mici împunsături. Brațele sunt întinse lateral; sânii reprezentați prin două mici proeminențe. Partea inferioară are forma unui soclu tronconic. Este decorată prin incizare: pe gât, în față, are o bandă ca un fel de guler. Sânii sunt încadrați de linii incizate. Sub ei alte trei linii și apoi două benzi umplute cu linii verticale și oblice. Pe spate o altă bandă ce se continuă cu două fâșii înguste pe brațe. În interiorul acesteia se află un cerc și câteva linii.

Aceste elemente de decor ar putea sugera pieșe vestimentare. Pastă fină de culoare cenușiu-închis, cu urme de lustruire. Pl. II/1. l=6,75 cm

7. Statuetă fragmentară de dimensiuni relativ mari, având capul, brațele și piciorul drept rupte din vechime. Sânii sunt reprezentați prin două proeminențe conice. Pântecul este bombat, șoldurile sunt accentuate, fesele bine reliefate. Piciorul păstrat este scurt, masiv, cu laba relativ îngrijit modelată.

Este decorată cu linii incizate, încrustrate cu pastă albă. Pe piept are un element de decor pentagonal (pandantiv ?) de la care pleacă spre părțile laterale linii oblice. Pe pântecul bombat se află un triunghi, fapt mai puțin obișnuit (poate că simbolizează dorința ca viitorul copil să fie de sex feminin).

Din colțurile acestui triunghi pornesc spre părțile laterale alte linii. Triunghiul sexual are în interior un cerc. Pe spate, linii în unghi se unesc în părțile laterale cu cele de pe față. Decorul se continuă pe fese și pe picior. În zona sânilor (și probabil pe brațe) sunt alte incizii.

Pastă relativ bună, de culoare cenușiu-închis. Pl. I/2. l=10,6 cm.

8. Fragment din partea superioară a unei statuete având capul realist modelat. Nasul este bine reliefat; urechile plastic redade, dar fără obișnuitele perforații.

Sub nas o mică albiere indică gura; bărbia este bine conturată. Sânii au fost marcați prin pastile de lut care s-au desprins, rămânând doar urma lor.

Pastă relativ bună, de culoare cărămiziu-gălbui. Pl. II/2. l=7 cm.

9. Cap uman, de mari dimensiuni, gol în interior. Ochiul în formă de semilună, bine lustruit, au fost realizați prin excizie. Prin acest procedeu au fost reliefate și nasul, în formă de cioc, și urechile. Gura este reprezentată printr-o mică

albiere; bărbia relativ bine conturată. Părul este redat prin linii incizate. Pe gât are o bandă incizată, ca un fel de guler. Pastă bună de culoare cenușiu-închis, cu urme de pastă albă în special în zona ochilor, dar și pe cap și pe gât. Pl. III/1. l=7,45 cm. Inv. 176062.

10. Cap rudimentar modelat, cu nasul în relief, rupt, cu ochii marcați prin arcuri de cerc incizate. La gât are o linie orizontală de asemenea incizată.

Pastă bună, de culoare cărămiziu-gălbule. Pl. II/4. l=5,08 cm.

Vlădiceasca

11. Statuetă deteriorată în zona capului și a trunchiului, cu brațele rupte din vechime. La cap se mai păstrează, în partea stângă, urmele a trei perforații.

Partea inferioară este cilindrică, ușor turtită, cu labele picioarelor exagerate. Pastă cu impurități de culoare cenușiu-închis, Pl. II/5. l=10,3 cm.

12. Picior cu laba ușor reliefată decorat cu linii incizate încrustate cu pastă albă. Pl. III/3. l=3,7 cm.

Plastica de os este reprezentată printr-un singur exemplar de la Sultana:

13. Statuetă de os decupată dintr-o coastă de animal. Cap pentagonal cu ochii reprezentați prin două puncte puțin adâncite. Trunchiul este scurt, neperforat.

Partea inferioară are o formă trapezoidală cu baza ușor teșită. Relativ neîndemânatec decupată, statueta este bine șlefuită. Pl. II/6. l=5,25 cm.

Statuete și vase zoomorfe

Se înscriu în aceeași diversitate tipologică specifică culturii Gumelnița, cu o tendință mai accentuată spre schematizare.

Sultana

14. Statuetă cu corpul masiv, aproape cilindric, având coada reprezentată printr-o mică proeminență conică. Botul plat are o gaură ce corespunde cu orificiul aflat pe spate, fapt obișnuit la statuetele zoomorfe gumelnițene. Picioarele sunt scurte, masive. Pastă bună de culoare cenușie, cu pete cărămizii. Pl. IV/4. L=6,1 cm. l=2,5 cm. Inv. 169744.

15. Statuetă cu corpul cilindric, îngustat spre cap și coadă, reprezentate ca două prelungiri ascuțite. Botul este străpuns de o gaură care corespunde cu orificiul de pe spate; picioarele sunt simple proeminențe conice.

Pastă bună, de culoare cenușiu-cărămizie. Pl. IV/5. L=8,4 cm. l=2,3 cm. Inv. 169743.

16. Statuetă cu capul modelat relativ îngrijit având botul ascuțit, perforat de obișnuita gaură care corespunde cu orificiul de pe spate. Picioarele nu sunt modelate separat, ca la majoritatea statuetelor de acest gen, ci împreună. Pastă fină, de culoare cenușie, cu pete brune și cărămizii, bine lustruită. Pl. IV/2. L=8,8 cm. l=4,15 cm. Inv. 169742.

17. Statuetă cu corpul arcuit terminat cu o coadă relativ masivă. Botul plat este crestat la vârf, reprezentându-se astfel gura; o perforație laterală ar marea ochii. Coarnele sunt rupte din vechime; picioarele relativ bine modelate. Posibil să reprezinte un berbec. Pastă bună de culoare cenușie, cu pete cărămizii. Are urme de vopsea roșie. Pl. IV/1. L=7,14 cm. l=3,7 cm. Inv. 169741.

18. Pasăre modelată cu aripile întinse, având corpul arcuit terminat cu o coada scurtă și lată. Gâtul se arcuiește în sus; ciocul este rupt spre bază.

Pe spate, creștături adânci încrustrate cu pastă albă, reprezintă probabil penele (4). Pastă relativ bună, de culoare cenușie. Pl. IV/6. L=7,1 cm. l=3,9 cm

Gărăgău

19. Pasăre cu aripile întinse, cu corpul arcuit, coada scurtă și lată. Capul este ridicat, ciocul rupt. Picioarele au forma unui soclu masiv, lățit la bază. Pastă relativ bună, de culoare cenușiu-gălbui. Pl. V/3 L=7,7 l=6,15 cm.

Vlădiceasca

20. Statuetă cu corpul ușor arcuit, cu coada și trei picioare rupte din vechime. Botul este plat; ochii marcați prin două pastile de lut. La gât are o gaură care corespunde cu orificiul de pe spate. Unicul picior rămas se subțiază mult spre vârf. Corpul are o secțiune aproape triunghiulară.

Pastă relativ bună, de culoare cenușiu-gălbui. Pl. IV/3. L=7,6 cm. l=4,3 cm.

21. Pasăre de mici dimensiuni, îngrijit modelată, cu aripile strânse. Gâtul și capul sunt ridicate, coada se arcuiește în jos. Picioarele sunt în formă de soclu masiv, lățit la bază. Este decorat cu benzi verticale scrijelite, încrustrate cu pastă albă, alternate cu suprafețe lustruite. Pastă fină, de culoare cenușiu-închis. Pl. III/2. l=5 cm; L=3,95 cm.

Vânătorii Mici

22. Vas zoomorf în formă de arici. Țepii ariciului sunt sugestiv redați prin proeminențe conice de lut. Picioarele sunt mici, pe postamente cilindrice. E posibil

ca vasul să fi avut un capac (probabil reprezentând capul), așa cum ar indica urmele de uzură de la baza gâtului⁵.

Pastă bună, de culoare cenușiu-închis. Pl. V/1. L=9,85 cm. l=5,9 cm.

23. Vas zoomorf cu spatele modelat ca, un platou, cu marginile ușor înălțate. Coadă este reprezentată printr-o mică proeminență. Botul ascuțit este perforat de sus în jos. Pe laturi are un fel de proeminențe ce ar reprezenta blana animalului, sau poate țepii unui arici. Pastă grosieră cu pietricele, aspră la pipăit, de culoare cărămizie-gălbui. Pl. V/2. L=9,1 cm. l=2,3 cm. Inv. 291170.

În lucrarea de față, ne-am propus doar prezentarea materialului arheologic fără a discuta problemele legate de tipologie, origine sau semnificație.

Acestea vor face obiectul unor lucrări separate.

Ne rezumăm doar la a aminti opiniile împărtășite de majoritatea cercetătorilor conform cărora originea acestor statuete este sudică, iar semnificația lor este legată de practicile de cult ale civilizației gumelnițene⁶.

1. I. Andrieșescu, *Les fouilles de Sultana, Dacia I*, 1924, p. 51 - 107.
2. G. Trohani, *Cercetări arheologice I*, București, 1975, p. 151,
3. G. Trohani, Al. Oancea, *Cercetări arheologice*, 4, II, București, 1976, p. 19,
4. O pasăre cu incizii pe spate a fost descoperită și la Vidra: D. V. Rosetti *Steinkupferzeitliche Plastik aus einem Wohnugel bei Bukarest*, JPEK, 1938, p. 39, Taf 26/9. O altă piesă asemănătoare se află în colecțiile Muzeului județean Teleorman, iar o altă piesă a fost descoperită la Căscioarele: Gh. Stefan, *Les fouilles de Căscioarele, Dacia, II* 1925, p. 182, fig. 41/22.
5. Un vas asemănător a fost descoperit în Bulgaria: M. Kantiev, *Praistorijski materiali u muzeja grad Nova Zagora*, 1973, nr. 29, iar altul la Căscioarele: Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, București, 1974, p. 250, fig. 276.
6. Vezi Vl. Dumitrescu *La plastique anthropomorphe en argile de la civilisation eneolitique balkano-danubienne de type Gumelnița*, JPEK, 8, 1932/1933, Berlin-Leipzig, 1934, p. 49 - 72. Idem, *Arta neolitică în România*, București 1968, Dinu V. Rosetti, op. cit. (nota 4) p. 29 - 50. E. Comșa, *Bibliografia neoliticului pe teritoriul României*, 2, 3, București, 1976, 1977 referitor la plastică.

L'article présente une série de statuettes et des pots anthropomorphes et zoomorphes des collections du Musée National d'Histoire de la Roumanie provenus des recherches de surface et des fouilles.

Elles proviennent des vieux habitats néo-énéolithique de Sultana, Gărăgău, Vlădiceasca et Vânătorii Mici.

La diversité typologique et du décor est spécifique à la culture Gumelnița.

Dans leur majorité les statuettes anthropomorphes sont du sexe féminin indiqué par le triangle sexuel et le seins.

La statuettes zoomorphes se remarquent par un degré plus élevé de schéma,

La modélisation du pot zoomorphe de Vânătorii Mici, représentant un herisson, est remarquable.

Toutes ces statuettes sont liées des croyances magico-religieuses de la civilisation Gumelnița.

Pl. I Plastica gumelnițeană Sultana (1, 3), Gărgău (2)

Pl. II Plastica gumelnițeană Gărgău (1, 2, 4), Sultana (3, 6), Vlădiceasca (5).

Pl. III Plastica gumelnițeană Gărgău (1), Sultana (4, 5), Vlădiceasca (2, 3).

Pl. IV Plastica gumelnițeană Sultana (1, 2, 4, 5, 6), Vlădiceasca (3).

Pl. V Plastica gumelnițeană Vânătorii Mici (1, 2) Gărgău (3).

EXPLICATION DES FIGURES

Pl. I Plastique antropomorphes appartenant à la civilisation Gumelnița

Pl. II Plastique antropomorphes appartenant à la civilisation Gumelnița

Pl. III Plastique antropomorphes et zoomorphes appartenant à la civilisation Gumelnița

Pl. IV Plastique zoomorphes appartenant à la civilisation Gumelnița

Pl. V Plastique zoomorphes appartenant à la civilisation Gumelnița

Planșa I. Plastică gumelnițeană. Sultana (1, 3), Gărăgău (2).

Planşa II. Plastică gumelniţeană. Gărăgău (1, 2, 4), Sultana (3, 6), Vlădiceasca (5).

Planșa III. Plastică gumelnițeană. Gărăgău (1); Sultana (4, 5), Vlădiceasca (2, 3).

Planșa IV. Plastică gumeișteană. Sultana (1, 2, 4, 5, 6), Vlădiceasca (3).

Planșa V. Plastică gumelnițeană Vinători Mici (1, 2), Gărăgău (3).